

ПСИХОЛОГІЧНА Й ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНА ПІДТРИМКА УЧНІВ ЯК ЧИННИКИ РОЗВИТКУ ПСИХОСТРУННОСТІ ОСОБИСТОСТІ

Бондаренко Неллі Володимирівна,
к. пед. н., ст. наук. сп., пров. наук. сп.,
Інститут педагогіки НАПН України
Косянчук Сергій Володимирович,
к. пед. н., методист,
Київська гімназія східних мов № 1

Вступ. Що позначається на формуванні особистості учнів? Яка роль у цьому процесі психологічної й психолого-педагогічної підтримки? Як поєднується з активністю особистості її цілеспрямованість, або – як цілеспрямованість особистості корелює з її активністю, схильністю до розмірковувань і доходження логічних умовиводів? Аби вичерпно, науково обґрунтовано, логічно й переконливо відповісти на всі ці запитання, що новоутвірно виникають/спричиняються наслідками агресії ворога проти держави Україна, українського народу, потрібні роки напруженої наукової думки, низка соціологічних, психолого-соціальних метрій і титанічна безперервно-надмірна праця педагогічних працівників, які, як і учні, перебувають (чи можуть перебувати) у стресових ситуаціях, у психологічній напрузі, у латентній депресії.

Мета роботи – актуалізувати психологічну й психолого-педагогічну підтримку суб'єктів освітнього процесу у контексті розвитку *психострунності особистості* як новообґрунтованого поняття.

Матеріали і методи. порушені питання досліджено за результатами освітньої, навчальної і виховної діяльності. На основі контент-аналізу наукових і методичних джерел, педагогічної практики виявлено безпосередню, опосередковану, помежовану і синергетичну залежність досліджуваних конструктів і феноменів психологічної й психолого-педагогічної підтримки. Психологічна резилентність, яка українськими дослідниками характеризується

як «емоційна стійкість», «життєздатність», «самостверджуваність», «життєстійкість», «стресостійкість», «травмостійкість», «твердохарактерність», за їх науково-критичного аналізу, за застосування аналітико-інтерпретаційного й зіставно-систематизаційного методів дали змогу операціоналізувати основне поняття нашого дослідження. Використані матеріали і застосовані методи чинять умовивід, що цей перелік може бути доповнений новим поняттям *«психострунність особистості»* («струнність» – від «струна»).

Результати й обговорення. Поняття «resilience» у наукових джерелах розглядається як «здатність організму, особи чи соціальної групи зберігати рівновагу, певну стабільність у складній ситуації, ефективно розв'язувати не тільки завдання з адаптації до умов, що змінюються, а й завдання з розвитку. У психологічному сенсі резилієнс полягає також у здатності людини протистояти дії стресорів без потрапляння у стани, пов'язані із психічними розладами, зазначає В. Чернобровкіна [1, с. 16], додаючи, що це поняття описує «індивідуально-психологічну характеристику людини (дитини), яка виявляється в здатності до позитивного, конструктивного опанування важкої (травмувальної) ситуації» і є «процесом використання, задіяння особистістю (або громадою, групою) внутрішніх і зовнішніх ресурсів такого опанування та підтримування своєї цілісності, повноцінного функціонування, рівноваги»; «наявність і включення ресурсів резилієнс може запобігти розвитку патологічних наслідків травматичного стресу» [1, с. 25].

Отже, соціально-психологічна регуляція у процесі видозмінення ролі і ролей людини, комунікативні компетентності й відповідні можливості наразі потребують інноваційного погляду-переосмислення індивідуально психологічного, соціокультурного, громадського-політичного чинників, зумовлених реаліями. Тож емоційна вразливість/нестійкість, зацікавленість своїм майбутнім (байдужість до нього), оцінка придатності до майбутньої професії (або – цілковита невизначеність), мовленнєва, поведінкова [2; 3], освітня й мисленнєва діяльність учнів позначаються на низці якостей. Утім означене, а також мотивація до навчання останніми роками тяжіють до таких

життєсміслів, що негативно позначаються на розумовій діяльності, й не тільки [7; 8]. Як особистісні, психологічні й суб'єктивні конструкти та новоутворення, активно досліджується поняття «благополуччя», яке науковці асоціюють із задоволенням і здоров'ям, з матеріальними благами й ціннісно-смісловими спромогами та стійкістю до впливу деструктивних чинників, зі щастям тощо. Однак, оцінюючи благополуччя з погляду дня нинішнього, важливо тримати в полі зору, як вважає Л. Гриценко, актуальний стан, досягнення, спроможність особистості [5].

Благополуччя, оптимізм і позитивне бачення майбутнього науковці пов'язують із пропозитивністю, що «дає змогу людині правильно ставити цілі й досягати їх, раціонально розв'язувати проблеми, реалізувати життєві перспективи, впевнено й комфортно почуватися психологічно, фізично й соціально, бути стресостійкою» [4, с. 702–703]. Пропозитивність має пронизувати психологічну й психолого-педагогічну підтримку суб'єктів навчально-виховного процесу, особливо – з огляду на *психострунність особистості* як цілісність, гармонійність і універсумність особистості. Однак, за О. Столярчук, висновуємо, що психоемоційний стан учнів в умовах війни пригнічується негативним психосоціальним фоном, за якого ускладнюється не тільки організація дистанційного, а й очного навчання [12, с. 156].

Наразі морально-психологічний стан учнів, усвідомлюваність ними важливості здобуття знань рекорелюються й рекореспондуються, нарощуючи розбалансованість у царині освіти, загальної культури, духовності, де, як вважає Л. Масловська, національна самосвідомість є сферою надзвичайно важливою й узалежненою від морально-психологічного стану особистості [9].

Психодинамічний, когнітивно-поведінковий, феноменологічний підходи, досліджувані В. Зливковим, О. Завгородньою, С. Лукомською, С. Копиловим, О. Котух у контексті психологічної підтримки дали змогу науковцям створити інтегративну модель психологічної підтримки вчителя на основі низки принципів – таких як активність у навчанні; використання форм і методів, що відповідають ситуації і завданням підтримки; зворотний зв'язок; культурна

своєрідність; позитивний досвід; пріоритет внутрішнього; психологічно безпечна атмосфера; унікальність; цілісність. (Ми, зі свого боку, додали б ще й аксіологічність поведінки.)

Згідно з моделлю, розробленою цими науковцями, актуалізується низка завдань, за якими реалізується психологічна підтримка. Серед них: вільне вираження своїх почуттів, прийняття власних переживань, вміння розпізнавати свій емоційний стан, мотиви поведінки; корекція стилю спілкування, розвиток умінь саморегуляції, освоєння здоров'язберезувальних психотехнік, креативних способів педагогічного впливу, формування конструктивного індивідуального стилю педагогічної взаємодії; рефлексія власних почуттів і проєкцій щодо учнів (пов'язано з минулими подіями, що переносяться в актуальні ситуації); усвідомлення ірраціональності щодо себе й інших, неадекватних когнітивних оцінок, корекція переконань, формування саногенного мислення; формування позитивної Я-концепції, усвідомлення власної цінності й унікальності, своїх здібностей і можливостей, спрямованих на розвиток, самореалізацію у професійній діяльності, віднайдення смислу [6, с.234–235].

Культурні, мовні, моральні, громадянські цінності учнів, їх світоглядність, психологічна і медійна грамотність, система ціннісно смислових орієнтацій загалом не можуть сьогодні природно розвиватися без психологічної, психолого-педагогічної і аксіологічної підтримки [11].

За О. Музикою, психологічна підтримка – поняття, сутність якого широкоспектрісно екстраполюється на різнопсихологічні впливи, якщо йдеться про стабілізацію психічних станів особистості, перебіг когнітивних процесів. Натомість ціннісна підтримка «спрямована на значно вужче коло психологічних показників. Ціннісна підтримка – це сукупність форм і методів надання психологічної допомоги, спрямованої на гармонізацію особистісних цінностей людини чи їх актуалізацію з метою саморозвитку особистості і підтримання самоідентичності в процесі вирішення життєвих завдань <...> Залежно від рівня розвитку особистості ціннісна підтримка може бути

спрямована на розвиток суб'єктних цінностей або ж на ліквідацію певних суб'єктивно обумовлених диспропорцій у їх структурі» [10, с. 181].

Аксіологічна (ціннісна підтримка) потребує синхронної (очної) суб'єкт-суб'єктної взаємодії, яка практично унеможливлена в умовах дистанційного навчання, що, за Концепцією розвитку дистанційної освіти в Україні (2000), є системою технологій оперативної доставки певних обсягів навчального матеріалу. Потенціалоемність психологічної, психолого-педагогічної підтримки може і не зменшуватися, якщо й відбувається у процесі дистанційного навчання.

Висновки. Актуалізуючи психологічну й психолого-педагогічну підтримку у процесі суб'єкт-суб'єктних взаємодій (інтерацій), що виникають у навчально-виховному середовищі, обґрунтовуючи поняття «*психострунність особистості*», зазначаємо:

1. У рамках VIII Міжнародної научно-практичної конференції «Modern problems of science, education and society» вперше пропонується до наукового, педагогічного, психолого-педагогічного вжитку поняття «*психострунність особистості*» як таке, що має смислову, сенсо- і соціємну цінність і цілісність.

2. Поняття «*психострунність особистості*», на нашу думку, може прислужитися міжнародній науковій спільноті, адже є релевантним (важливим, доцільним, істотним, зрозумілим) за мірою відповідності такому англійському новослову як «*psychostringnesse of the individual*».

3. Конструкти й феномени психологічної і психолого-педагогічної підтримки, а також поняття «*психострунність особистості*» потребують подальших досліджень.

4. Низка понять (наприклад, благополуччя; громадянська компетентність; громадянська культура; морально-психологічний стан особистості; освітній процес; освітнє середовище; пропозитивність (оптимізм і позитивне бачення майбутнього); психоемоційний стан особистості; психологічна готовність; психологічна підтримка; психологічний образ учнів; психолого-педагогічний супровід адаптації та інклюзії; суб'єкт-суб'єктна взаємодія тощо може бути

переосмислена й досліджувана з огляду на поняття «*психострунність особистості*», що, на нашу думку, відповідає ціннісній цілісності особистості, людині як біопсихосоціальної істоті.

5. Індивідуально-психологічні новоутворення, що пов'язуються з *психострунністю особистості*, розглядаємо у системі психологічної підтримки за ціннісними координатами – «життєактивність ↔ внутрішній спокій».

ЛІТЕРАТУРА

1. Богданов С. О., Гірник А. М., Залеська О. В., Іванюк І. В., Соловійова В. В., Чернобровкіна В. А., Чернобровкін В. М. Підготовка вчителів до розвитку життєстійкості/стресостійкості у дітей в освітніх навчальних закладах. Вид. 2-ге, доп. і виправ. Київ: ПУЛЬСАРИ, 2021. 282 с.

2. Бондаренко Н. В. Виховання громадянськості старшокласників на уроках української мови. *Дивослово*. 2019. №3. С. 2–6. URI: <http://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/717262/>.

3. Бондаренко Н. В. Читацька грамотність українського учнівства: акценти PISA–2018. *Український педагогічний журнал*. 2020. №2. С. 95–103. URI: <http://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/721386/>.

4. Бондаренко Н. В., Косянчук С. В. Пропозитивність як провідна ціннісна детермінанта шкільної освіти. *Modern research in world science*. SPC «Sci-conf.com.ua». Lviv, Ukraine. 2022. Pp. 702–708. URI: <http://lib.iitta.gov.ua/730480/>.

5. Гриценок Л. І. Батьківські уявлення про благополуччя дитини як предмет психологічного дослідження. *Психологічні виміри особистісної взаємодії суб'єктів освітнього простору в контексті гуманістичної парадигми*. Київ, 2022. С. 40–46.

6. Зливков В. Л., Завгородня О. В., Лукомська С. О., Копилов С. О., Котух О. В. *Психологія педагогічної взаємодії: інтегративний підхід*: монографія. Київ: 2019. 259 с.

7. Косянчук С. В. Аксіологічний підхід до становлення моральної

особистості старшокласників. *Україна, українська мова – світ XXI століття у діалозі культурно-мовних, морально-громадянських цінностей особистості та педагогічних систем*. Київ: Педагогічна думка, 2019. С. 193–200. URI: <http://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/717961/>.

8. Косянчук С. В. Аксіологічний підхід до формування змісту профільного навчання як нагальна потреба і важлива складова стратегії освіти. *Дидактика: теорія і практика*. Київ: Видавництво НПУ імені М. П. Драгоманова, 2015. С. 67–71.

9. Масловська Л. Розвиток творчості мовної особистості засобами української мови та літератури. *Дидактика: теорія і практика*. Київ: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2016. С. 128–136. URI: <http://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/712988/>.

10. Музика О. Л. Ціннісна підтримка особистісного розвитку як теоретична та прикладна проблема. *Актуальні проблеми психології*. У 12 т. Житомир: Вид-во ЖДУ імені І. Франка, 2009. Т. 12. Вип. 8. С. 177–188.

11. Проскура О. І. Сучасний заклад загальної середньої освіти: до проблеми суб'єкт-суб'єктної дефрагментації. *Modern research in world science*. SPC «Sci-conf.com.ua». Lviv, Ukraine. 2022. Pp. 820–826.

12. Столярчук О. А. Психологічні аспекти адаптації сучасних підлітків до навчання у основній школі. *Психологічні виміри особистісної взаємодії суб'єктів освітнього простору в контексті гуманістичної парадигми*. Київ, 2022. С. 153–157.